

Sprawozdanie

komisji szkolnej o wniosku posła Romańczuka w przedmiocie języka wykładowego w gimnazyach i seminariach nauczycielskich.

Wysoki Sejmie!

Wniosek tegoroczny posła Romańczuka, o którym komisya szkolna składa niniejszem sprawozdanie wskutek polecenia Wysokiego Sejmu z d. 29. października b. r. w treści swojej nie różni się od wniosku, który tenże poseł postawił ubiegłej sesji sejmowej. Wówczas komisya szkolna złożyła była obszernie sprawozdanie, w którym szczegółowo przedstawiła przebieg sprawy poruszanej wnioskami posła Romańczuka poczynwszy od sesji sejmowej 1884/5 oraz stosunki faktyczne pod względem języka wykładowego i frekwencyi w gimnazyach i seminariach nauczycielskich.

Ze względu na to, pozwala sobie komisya odwołać się do wywodów zeszłorocznego sprawozdania, które było rozdane w Wysokiej Izbie, nie mogło być jednak załatwione z powodu zamknięcia Sejmu i streścić swoje zapatrywania jak najzwięźlej.

Co do gimnazyów, poseł Romańczuk wychodząc z założenia, że kraj nasz ma za mało gimnazyów tak ze względu na liczbę swojej ludności i swoje potrzeby, jakoteż w porównaniu z innymi krajami monarchii, żąda założenia nowego gimnazyum w południowo-wschodniej części kraju, dodając dalsze żądanie, aby w tem gimnazyum język ruski był wykładowym, następnie zaś żąda, aby rząd założył stałe klasy równorzędne z ruskim językiem wykładowym przy dwóch gimnazyach wschodniej części kraju.

Wysoki Sejm kilkakrotnie uznał potrzebę pomnożenia gimnazyów w naszym kraju, jednakże badając gdzie przedewszystkiem ta potrzeba się objawia, przyszedł do przekonania, że ze względu na przepelnienie istniejących zakładów należałoby założyć nowe gimnazy we Lwowie i w Krakowie. Temu przekonaniu Wysoki Sejm dał wyraz w uchwale z dnia 13. listopada 1890 zapadłej na podstawie wniosków komisji szkolnej, wynikłych z badania sprawozdania rady szkolnej krajowej o stanie szkół średnich. Komisya szkolna nie uważa obecnie za stosowne osłabiać znaczenie tej uchwały Wysokiego Sejmu przez dodatkowy wniosek co do pomnożenia liczby gimnazyów w innych okolicach kraju, gdzie ta potrzeba, jak wykazują cyfry frekwencyi, jest daleko mniej pilną. Nie doradzając, aby Wysoki Sejm powziął obecnie dalszą uchwałę w sprawie pomnożenia liczby gimnazyów, komi-

sya już z tego powodu nie może wchodzić w rozbiór pytania, jakim miałby być język wykładowy w jednym z tych gimnazyów i rozstrzygnięciu tego pytania w jakikolwiek sposób przesądzać.

Co się tyczy paralelek ruskich przy dwóch gimnazyach, komisya szkolna zauważyć musi, że przed dwoma laty dopiero zaczęły wchodzić w życie klasy paralelne z językiem wykładowym ruskim przy gimnazyum w Przemyślu, i że dalszy rozwój tych klas okaże, czy i o ile ze stanowiska administracyi szkolnej jest odpowiedniem utrzymywanie stałych klas równorzędnych z drugim językiem wykładowym.

Nie doradzając obecnie Wysokiemu Sejmowi powzięcia uchwały w tym przedmiocie, komisya pozwala sobie przypomnieć, że obowiązująca ustawa o języku wykładowym z 22. marca 1867 wskazała w art. V. lit. b) oraz w art. VII., na jakiej drodze może nastąpić rozszerzenie języka ruskiego jako wykładowego w gimnazyach. Mianowicie według art. V. lit. b) orzeka władza szkolna krajowa na żądanie rodziców przynajmniej 25 uczniów o potrzebie i możności zaprowadzenia obok wykładów w języku polskim także wykładów ruskich w pojedynczych przedmiotach nauki, zaś art. VII. stanowi, że „o zmianach co do języka wykładowego w szkołach średnich z funduszu publicznego utrzymywanych w ogóle a w szczególności mających na celu stopniowe rozszerzanie wykładów w języku ruskim przez zaprowadzenie go stale, bądź w pojedynczych klasach głównych lub pobocznych, bądź z czasem w całych gimnazyach lub szkołach realnych, stanowić będzie na przyszłość Sejm po wysłuchaniu rad powiatowych.

Wniosek posła Romańczuka w tej formie jak został postawiony sprzeciwia się przytoczonemu dopiero co artykułowi obowiązującej ustawy.

Co się tyczy seminaryów nauczycielskich, to w obec uchwały Wysokiego Sejmu z dnia 24. listopada b. r. powziętej na wniosek komisyi szkolnej uczyniony w sprawozdaniu odnoszącem się do stanu szkół ludowych, uchwały wzywającej rząd do pomnożenia seminaryów nauczycielskich, komisya uważa za stosowne ograniczyć swoje wywody i wnioski do sprawy języka wykładowego.

W tej mierze komisya jednomyślnie uznała, że w seminaryach nauczycielskich w części kraju wschodniej, z ludnością polską i ruską (w 49 powiatach wschodnich wykazał spis ludności z 31. grudnia 1880 na 3,905.237 ludności mającej obywatelstwo austriackie 1,134.036 ludności używającej języka polskiego) urządzenie seminaryów powinno być takie, żeby dawało każdemu kandydatowi możność zupełnego przysposobienia się do wykładów zarówno w jednym, jak i w drugim języku. Urządzenie takie, które da się osiągnąć przez wykład jednych przedmiotów w języku polskim, drugich w języku ruskim (urządzenie utrakwistyczne) odpowiada najlepiej stosunkom wschodnich okręgów szkolnych. We wszystkich bowiem okręgach szkolnych do zakresu jednej i tej samej szkoły należy ludność polska i ruska, przeto w szkole polskiej znajdują się dzieci ruskie, w szkole ruskiej dzieci polskie tak, iż nauczyciel, chcąc skutecznie nauczać, musi w tej samej klasie przemawiać do jednych dzieci po polsku, do drugich po rusku. Urządzenie takie odpowiada najlepiej interesom gmin i administracyi szkolnej, gdyż zwiększa wybór sił nauczycielskich przy obsadzaniu posad i pozwala bez trudności przeprowadzać zmianę języka wykładowego, gdyby powołane czynniki (t. j. gmina i władza szkolna krajowa) ją zadecydowały. Urządzenie takie jest wreszcie najodpowiedniejszym ze względu na kandydatów. Względy, jakie ze stanowiska pedagogicznego przemawiają przeciw utrakwizmowi w szkołach średnich, nie zachodzą w seminaryach nauczycielskich, które całkiem inny cel mają na oku, a doświadczenie kilkunastoletnie wykazało, że utrakwizm tutaj pomyślnie daje rezultaty. W interesie zaś kandydatów nauczycielskich w wschodniej części kraju naszego leży niewątpliwie mieć możność nabycia kwalifikacyi do wykładów w jednym i w drugim języku.

Komisya stwierdza, że w seminariach męskich wschodniej części kraju t. j. we Lwowie, w Stanisławowie i Tarnopolu począwszy od drugiego kursu, połowa przedmiotów wykładaną bywa w języku polskim a połowa w języku ruskim i że tak przy egzaminach dojrzałości jak przy egzaminach kwalifikacyjnych oba języki uwzględnione są w równej mierze. Odwołując się co do szczegółów rozkładu przedmiotów i godzin między oba języki do zeszłorocznego sprawozdania komisji szkolnej, tudzież do ostatniego sprawozdania rady szkolnej krajowej o stanie szkół ludowych komisya zaznacza, że takie urządzenie seminariów z powyżej przytoczonych względów koniecznie wskazane w zupełności cel swój osiąga, gdyż kandydaci wychodzący z tych seminariów uzyskują przy jednym i przy drugim egzaminie kwalifikacyę do wykładania w jednym lub w drugim języku a najczęściej w obu językach.

Z tego powodu komisya sprzeciwia się wnioskowi założenia seminarium męskiego z językiem wykładowym wyłącznie ruskim a obstając najusilniej za utrakwistycznym urządzeniem seminariów nauczycielskich mniema, iż urządzenie to należałoby konsekwentnie przeprowadzić we wszystkich kierunkach. Mianowicie sądzi komisya, że na kursie pierwszym seminariów, na którym ze względu na niedostateczne przygotowanie do słuchania wykładów w języku ruskim u przeważnej liczby kandydatów wykład jest dotąd polski z terminologią ruską, należy wprowadzić takie wykłady w połowie polskie w połowie ruskie.

W seminariach nauczycielskich żeńskich we Lwowie i Przemyślu językiem wykładowym jest język polski a język ruski jest przedmiotem obowiązkowym. Inaczej to być dziś nie może dla tego, że uczennice wstępujące do tych seminariów z bardzo małymi wyjątkami nie umieją tyle po rusku, żeby mogły pobierać nauki w tym języku. Mimo to nauka języka ruskiego i praktyka w szkole ćwiczeń prowadzona jest w ten sposób, że kandydatki wychodzące z tych zakładów uzyskują przy egzaminie dojrzałości i przy egzaminie kwalifikacyjnym uzdolnienie do wykładów w języku ruskim, przyczem zauważyć należy, że w tej kwalifikacyi egzaminatorowie dla języka ruskiego wyłącznie decydują.

Komisya szkolna sądzi, że w interesie administracyi szkolnej i w interesie samychże kandydatek leży, aby uczennice seminariów żeńskich miały w wyższym stopniu sposobność do nabycia zupełnej wprawy w języku ruskim.

Zdaniem komisji cel ten da się w zupełności osiągnąć przez utrakwistyczne urządzenie także tych seminariów, do którego jednak ze względu na wskazane stosunki faktyczne należy zdążać stopniowo, a to zdaniem komisji najwłaściwiej przez stopniowe zaprowadzenie wykładu połowy przedmiotów w języku ruskim począwszy od kursu najwyższego, którego to kursu uczennice do pobierania nauki w języku ruskim już dziś powinny być dostatecznie przygotowane.

Na podstawie powyższych wywodów komisya wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm wzywa c. k. rząd:

1. aby urządzenie utrakwistyczne pod względem języka wykładowego, istniejące na wyższych kursach męskich seminariów nauczycielskich we wschodniej części kraju, wprowadził także na pierwszym kursie tych seminariów,

2. ażeby stopniowo wprowadził urządzenie utrakwistyczne pod względem języka wykładowego także w żeńskich seminariach nauczycielskich we Lwowie i w Przemyślu.

Lwów dnia 24. listopada 1890.

Przewodniczący:
Czartoryski.

Sprawozdawca:
Pilat.

